

N:o 2.

Ank. till Riksd. Kansli d. 7 Maj 1873, kl. 1 e. m.

Särskilda Utskottets Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående inrättande af elementarskolor för qvinlig ungdom.

Uti underdånig skrifvelse den 16 Juni 1866 hafva Rikets Ständer, under förmälan att de, som dittills ansett, att statens omsorg för den qvinliga undervisningen hufvudsakligen borde afse underhållet och den ändamålsenliga utvecklingen af sådana läroanstalter, som för bildande af lärarinnor äro erforderliga, men dock funnit det möjligen kunna ifrågasättas, om icke, i den mån fullt skickliga lärarinnor hunne bildas och äfven tillgången på lärare blefve mindre knapp, staten äfven på ett mera direkt sätt borde åtaga sig omsorgen om den qvinliga ungdomens undervisning -- i hvilket afseende fullständig utredning då icke kunnat af Rikets Ständer verkställas -- anhållit, att Kongl. Maj:t behagade, på sätt i nåder pröfvades lämpligt, låta utreda och undersöka, dels i hvad mån offentliga läroanstalter för qvinlig ungdom kunde anses ytterligare böra på det allmännas bekostnad upprättas, och dels huru, i sådan händelse, dylika anstalter borde organiseras, samt att Kongl. Maj:t täcktes för en kommande Riksdag låta framlägga den utredning, som sålunda kunde i frågan vinnas, jemte de förslag, som deraf kunde föranledas.

Sedan Kongl. Maj:t derpå uppdragit verkställandet af denna utaf Rikets Ständer begärda utredning åt en af Kongl. Maj:t utsedd komité, och denna den 18 November 1868 afgifvit underdånigt betänkande i ämnet, har Kongl. Maj:t nu, efter öfvervägande af hvad i ärendet förekommit, uti nådig Proposition af den 30 sistlidne Januari (införd under N:o 30 i 1:a samlingen af bihanget till Riksdagens protokoll) föreslagit Riksdagen:

att på statsverkets bekostnad må inrättas till en början fyra offentliga elementarskolor för qvinlig ungdom, belägna i Stockholm,

Göteborg, Malmö och Norrköping, och afsedda att efter behof utvidgas, dock under vilkor att dessa kommuner förbinda sig att, så länge skolorna fortgå, på egen bekostnad anskaffa och underhålla för dem erforderliga och lämpliga lokaler, med passande platser för lärjungarnes vistelse i fria luften under fristunderna;

att för hvarje af nämnda skolor, hvilka till en början komme att omfatta ej flere än tre klasser, beviljas ett årligt anslag af 5,000 R:dr, att användas i öfverensstämmelse med den stat, som enligt ett propositionen bilagdt statsråds-protokoll är föreslagen;

att ordinarie lärare eller lärarinna, som fullgjort vilkoren för kompetens till lektors- eller adjunktsbefattning vid elementarläroverken, må, i likhet med hvad för adjunkter vid sistnämnda läroverk är stadgadt, ega att, efter viss tids för nit och skicklighet vitsordad tjänstgöring, åtnjuta rätt till löneförhöjning;

att föreståndarinna må, efter tio års lika vitsordad tjänstgöring, erhålla tillökning i lönen med 500 R:dr, och derefter, om hon fullgjort ofvannämnda kompetensvilkor, åtnjuta samma rätt till löneförhöjning, som i nästföregående moment omförmäles, dock så att lönen icke må öfverstiga 3,000 R:dr; samt

att för berörda ändamål under riksstatens åttonde hufvudtitel samt rubrik: »*Elementarskolor för qvinlig ungdom*» näst efter anslaget till »*Seminarium för bildande af lärarinnor*» uppföres ett nytt *reservationsanslag* å tillhopa 20,000 R:dr, hvaraf möjligen uppkommande besparingar må användas till sådana nödiga utgifter för elementarskolorna, som icke af dem kunna eller af kommunerna bära bestridas.

Denna nådiga Proposition har af Riksdagen hänskjutits till behandling af dess Särskilda Utskott, till hvilket jemväl öfverlemnats de vid remissen af samma proposition inom Första Kammaren afgifna yttranden.

Uti nyss omförmälda betänkande af Kommissionen för behandling af frågor rörande ordnandet af undervisningen för qvinlig ungdom, för hvars hufvudsakliga innehåll redogörelse är lemnad i det statsråds-protokoll, som åtföljer Kongl. Maj:ts proposition, hafva komiterade på ett i Utskottets tanke särdeles tillfredsställande sätt gendrifvit de invändningar, som blifvit gjorda mot lämpligheten af en fullständigare och grundligare undervisning för qvinnan, och ådagalagt, att utbredandet af kunskaper och bildning äfven bland den qvinliga ungdomen bör anses såsom en samhällsangelägenhet af stor vikt. Med

erkännande deraf, att privata flickskolor funnits och finnas, hvilka icke gifvit anledning till någon befogad anmärkning, anse komiterade jemväl, att sådana skolor måste vara jemförelsevis få, och att de således icke kunna räcka till för flertalet af bildningssökande, hvarför flere, fullständigare och i allmänhet bättre inrättade anstalter, än de som nu finnas, äro af behovet påkallade. Med anledning häraf anse komiterade, att, då ett annat och bättre förhållande ej kan utan statens mellankomst tillvägbringas, offentliga bildningsanstalter för qvinlig ungdom, utom dem som redan finnas, böra med understöd från det allmännas sida inrättas.

Hvad angår beskaffenheten af dessa skolor, äro komiterade af den åsigten, att en fullständig läroanstalt för qvinlig ungdom borde omfatta tvänne afdelningar, den ena åsyftande att meddela de insigter och färdigheter, som för hvarje människa och särskildt för qvinnan med afseende på hennes anlag och bestämmelse äro viktigast, den andra åsyftande dels att gifva den allmänna bildningen större fullständighet, dels ock tillika att meddela sådana kunskaper, som mera direkt afse inträdet i vissa yrken eller befattningar i det allmännas eller i enskild tjänst, och icke lämpligen tillhöra specialskolans område.

Vid uppgörande af sitt förslag till fördelning af bidragen till de högre flickskolor, som möjligen komma att inrättas, ansågo sig komiterade ej kunna ifrågasätta, att kommunerna skulle på annat sätt direkt deltaga i dessa kostnader, än dels genom anskaffande och underhåll af lokal för skolan och bostad för rektor eller föreståndarinna och dels genom ett kontant belopp för en gång i och för den första uppsättningen af skolmaterielen. Vidkommande det bidrag, som af allmänna medel behöfde påräknas, hafva komiterade, såväl i betraktande deraf, att statsbidraget för de högre folkskolorna utgör två tredjedelar af kostnaden, som ock emedan enahanda proportion i afseende på nu ifrågavarande läroanstalter synes för ändamålet göra tillfyllest, ansett sig böra föreslå, att densamma bibehålles jemväl för dessa. Den återstående tredjedelen syntes kunna och böra betäckas med lärjungars afgifter, börande kommunerna ansvara för desammas utgörande.

Hvad angår bestridandet af kostnaderna för de flickskolor, som enligt Kongl. Maj:ts nådiga proposition skulle komma att upprättas, har chefen för Ecklesiastikdepartementet emellertid varit af skiljaktigt åsigt med komiterade. Icke blott därför, att staten komme att skörda den största fördelen af de ifrågasatta läroanstalterna, utan äfven på det att kommuner och enskilda icke af ekonomiska skäl må undandraga sig att i sin mån främja och eftersträfvä det goda syfte, som med dem är afsedt, har Departementschefen nemligen icke ansett sig kunna tillstyrka, att de kommuner, inom hvilka qvinliga elementarskolor blefve förlagda, betungades med andra eller större kostnader för dem, än som vanligen åläggas samhällen, der elementarläroverk finnas, icke heller att af eleverna fordras större skolafgifter, än som äro föreskrifna vid de allmänna läroverken för gossar.

I afseende på önskvärdheten deraf, att god och grundlig elementar-undervisning må så allmänt som möjligt komma den qvinliga ungdomen till godo, instämmer Utskottet i de åsikter, som finnas uttalade i bilagan till Kongl. Maj:ts proposition och i förut nämnda komité-betänkande.

Vid pröfningen af den Kongl. propositionen har Utskottet likväl funnit skäl till betänkligheter i afseende på beskaffenheten af de nu föreslagna skolorna. Dessa skulle omfatta endast tre klasser, och intagningsåldern utgöra 9 år, hvadan barnen redan vid 12 års ålder skulle avsluta sin skolkurs. Utskottet fruktar, att de kunskaper, som kunde inhemtas under denna korta tid och vid så unga år, ej skulle komma att medföra verkligt gagn för eleverna efter deras utträde ur skolan. Visserligen äro dessa skolor afsedda att efter behof utvidgas, men då en sådan utvidgning göres beroende af den erfarenhet, som framdeles komme att vinnas rörande omfattningen och beskaffenheten af det gagn, som sådana anstalter kunde medföra, torde en tillökning med flera klasser ej allt för snart komma i fråga, hvadan den af Utskottet påpekade olägenheten länge nog skulle komma att ega rum.

Vida mer maktpåliggande är likväl det spörsmålet, huruvida staten bör anses ega förbindelse att ensam bekosta den qvinliga undervisningen, och om denna bör vara kostnadsfri.

Af ålder har väl i vårt land den högre undervisningen för den manliga ungdomen meddelats nästan uteslutande på statens bekostnad i af denne inrättade läroverk, och det kan ej förnekas, att denna anordning medfört åtskilliga fördelar. I samma mån som välståndet i landet ökats, har likväl tilloppet i de offentliga skolorna blifvit så stort, att statens omkostnader för dessa skolor i betydlig grad ökats, och det har derföre satts i fråga, huruvida icke de föräldrar, som befinna sig i goda ekonomiska vilkor, borde anses pligtiga att mer än hittills deltaga i omkostnaderna för sina barns undervisning.

Utskottet anser sig icke böra afgöra huruvida dessa yrkanden stödja sig på tillräckliga grunder, men tillåter sig erinra derom, att, så vidt Utskottet har sig bekant, uti intet annat land kostnadsfri undervisning meddelas i samma utsträckning som hos oss.

I fråga åter om den qvinliga undervisningen har någon grundsats i detta afseende icke kunnat blifva fastställd, emedan ännu inga åtgärder från statens sida blifvit vidtagna för att i vidsträcktare mån se denna undervisning till godo. Så mycket angelägnare blifver det derför, att de första stegen i denna riktning äro väl öfverlagda, så att ett fortskridande på den en gång beträdda vägen må kunna ske utan för stora olägenheter. Olika åsikter hafva yppat sig derom, huruvida staten har samma förpligtelser med afseende på den qvinliga som på den manliga ungdomens bildning. Utskottet för sin del anser förbindelserna i förra afseendet vara större, derför att staten mer tager mannens verksamhet i anspråk än kvinnans, och fruktar för den skull att den Kongl. propositionen innehåller ett vidsträcktare erkännande af statens skyldighet att vidkännas uppoffringar för kvinnans bildning, än landet kan och bör åtaga sig. Hade staten en gång

börjat upprätta och ensam underhålla offentliga flickskolor, så blefve en återgång svår om ej omöjlig. Anspråk skulle framträda, som det blefve omöjligt att tillfredsställa, fastän rättvisan fordrade att den ena orten erhöle en skola lika väl som den andra.

Ehuru Utskottet af dessa skäl ej anser sig böra tillstyrka upprättandet af flickskolor på det sätt, som af Kongl. Maj:t blifvit föreslaget, anser det likväl sjelfva saken vara i hög grad behjertansvärd och att för den skull staten borde uppmuntra till inrättande af goda undervisningsanstalter för qvinnor genom att understödja sådana läroverk. Detta skulle, enligt Utskottets mening, bäst kunna ske på det sätt, att, i hufvudsaklig öfvensstämmelse med de åsikter som af komiterade uttalats, staten samverkade med kommunerna för ändamålets vinnande. De bidrag, som staten åtog sig att lemna, torde då lämpligen böra gifvas under vissa vilkor rörande skolornas omfång, lärares och lärarinnors kompetens, skolafgifternas maximibelopp, frielevsplatser, rättighet för staten att utföra kontroll öfver de särskilda skolornas verksamhet m. m., hvilka bestämmelser likväl enligt Utskottets mening ej borde gå derhän, att kommunernas rätt att organisera dessa skolor efter sina behof trädde för nära.

På sådant sätt blefve det enligt Utskottets öfvertygelse möjligt att lättare och snarare få goda qvinliga bildningsanstalter upprättade öfverallt i landet, än om staten ensam åtog sig att successivt anordna sådana. Åtskilliga kommuner hafva utan något statsunderstöd ådagalagt ett verksamt nit för den qvinliga undervisningens befrämjande. Vissheten om att erhålla ej obetydliga bidrag af allmänna medel, skulle utan tvifvel stegra ifvern att erhålla en väl ordnad undervisning för flickor.

Men framför allt bör, enligt Utskottets åsigt, staten underlätta kommuners äfvensom enskildas bemödanden för den qvinliga undervisningens befrämjande, genom att i vidsträcktare omfattning sörja för lärarinnors bildande. För denna ytterst viktiga angelägenhet har, enligt Utskottets mening, hittills utträttats mindre, än som önskligt varit. Väl anslogs vid Riksdagen 1859—1860 erforderliga medel till inrättande af ett seminarium för bildande af lärarinnor, hvilket läroverk 1861 började sitt arbete och sedan dess på ett tillfredsställande sätt verkat för sin uppgift att förse familjer och enskilda skolor med lärarinnor, hvilka ega ett högre mått af kunskaper, än som folkskollärarinneseminarieerna kunna meddela. Men enligt hvad Utskottet erfarit, har antalet af de unga qvinnor, som utgått från detta i sitt slag enda läroverk i vårt land, icke varit tillräckligt att ens fylla det behof af så qualificerade lärarinnor, hvilket hittills visat sig. Än mindre skall detta blifva möjligt, om ett större antal flickskolor inrättas, af hvilkas lärarinnor krävas större kunskaper och pedagogisk skicklighet.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, anser sig Utskottet böra hemställa,

att ifrågavarande Kongl. Proposition icke må af Riksdagen bifallas, men att Riksdagen ville i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t tacktes för näst sammanträdande Riksdag framlägga nådigt förslag, i hvad mån och under hvilka vilkor staten må understödja af kom-

munerna upprättade undervisningsanstalter för qvinlig ungdom samt i sammanhang dermed om vidtagande af de ytterligare åtgärder, som kunna erfordras för bildande af lärarinnor.

Stockholm den 6 Maj 1873.

På Utskottets vägnar:

Alb. Ehrensvärd.

Reservationer:

af Herr *Dahm*: »Chefen för Ecklesiastik-departementet har i det yttrande till statsrådsprotokollet, som åtföljer Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen om inrättande af elementarskolor för qvinlig ungdom, anfört, att »i samma mån qvinnans verkningsskrets inom hemmet af omständigheter, hvilka det icke berott på henne att undanrödja, gjorts trängre och mera otillgänglig än förr och det derigenom beröfvats henne allt flera tillfällen att i familjelifvet emottaga och gifva det skydd, som *bör* vara qvinnans yppersta rätt och äfven *är* den lyckligt lottades, i samma mån blifver det ock för samhället en pligt att tillse, det den oegentliga ställning, i hvilken hon oförvällande råkat, icke må befinnas innebära en orättvisa, samt att det för henne göres möjligt, att i den utsträckning, som lagarne medgifva, få efter förmåga anlita sina krafter till största möjliga gagn för sig sjelf och det allmänna.

Det synes derföre, som skulle såväl billigheten som den egna fördelen tala till förmån för vidtagande från statens sida af någon åtgärd, genom hvilken ett sådant mål kunde vinnas, att åt qvinnan bereddes en lättare tillgång till en mera oberoende verksamhet och ett mera sjelfständigt förvärf än hon nu eger. Men detta mål lärer väl genom intet medel säkrare vinnas än genom en god och kostnadsfri undervisning, hvarföre jag ock anser, att den jemförelsevis ringa del af qvinlig ungdom, som önskar blifva delaktig af en sådan undervisning ej bör, i alltför sträng motsats till den manliga, derifrån utestängas.

Att här är fråga egentligen och främst om *den* qvinliga ungdom, hvilkens framtida utkomst i hög grad måste blifva beroende af dess håg och förmåga att arbeta, säger sig sjelft. De flesta hem, der denna ungdom uppväxer, förmå icke ens meddela den

allmännaste och lägsta grad af elementarbildning, och de privata läroanstalter, hvilka verkligen förmå det, äro för den stora mängden af obemedlade flickor tillslutna. Med otillräckliga kunskaper för att kunna åtaga sig något mera ansvarsfullt uppdrag vare sig i det enskilda eller offentliga lifvet och merendels med otillräckliga krafter för att kunna nöjaktigt sköta gröfre tjensteåligganden, hänvisas de flesta af dem till sådana arbeten, hvilka väl förr förmådde skänka qvinnan en nödortftig bergning, men numera icke eller blott undantagsvis göra det.»

Detta i förening med det öfriga, som i Departements-chefens anförande innehålles, synes mig vara så riktigt, att det bort förmå Utskottet att biträda den deri uttalade tanken, att man borde såsom en gård åt rättvisan och klokheten börja med att bereda *god* och *kostnadsfri* undervisning såväl åt den qvinliga som manliga ungdomen. Utskottet har dock funnit riktigare att understödja det förslag, som af en för behandling af denna fråga tillsatt komité i underdånigt betänkande den 18 November 1868 framlades, och som gjorde offentliga flickskolors inrättande beroende deraf, att kommuner funnos benägna att anskaffa lokal och lekplats, bekosta bostad åt rektor eller föreståndarinna, bestrida hälften af kostnaden för första uppsättningen af materielen och ansvara för att hälften mot statens bidrag komme skolan tillgodo *genom lärjungarnes afgifter*. Vill man likväl verkligen inrättandet af offentliga flickskolor, så synes man ej hafva valt det lämpligaste sättet att nå målet, då man förelägger kommuner, som vanligen redan hafva dryga kostnader för sina folkskolor, att, om de vilja inom sig ega en offentlig elementarskola för flickor, de skola åtaga sig dryga bestämda utgifter och derjemte en obestämd garanti. Antagligen skulle på dessa villkor mycket få skolor komma att inrättas. Och de få, som komme till stånd, blefve ej öppna för dem, som för medellöshet ej kunde vinna inträde i enskilda pensioner och således vore mest i behof af den offentliga skolan, utan endast för dem, hvilka tillhörde sådana familjer, som hade råd att sjelfva bekosta sina barns undervisning. Ändamålet med dessa skolor, som väl skulle vara att genom uppfostran förädla äfven den medellösa qvinliga ungdomen och sätta den i stånd att bereda sin utkomst, vore på detta sätt förfeladt.

Men detta ändamål synes mig äfven svårligen kunna vinnas genom Kongl. Maj:ts förslag att till en början inrätta treklassiga skolor för flickor af 9 till 12 års ålder. Den bildning och de kunskaper, som bibringas barn vid så ringa ålder, måste alltid vara så otillräckliga för det angifna ändamålet, att deraf med nödvändighet påkallas den påbyggna å elementarskolan af flera klasser, hvarom Departements-chefen i sitt anförande talar, men till hvars bekostande det, af flera tecken att döma, ej torde vara lätt att finna medel, isynnerhet som skäl ej saknas för den anmärkningen, att det vill synas som skulle folkskolan, särdeles i de stora städerna, kunna bibringa i det närmaste samma kunskapsmått, som ifrågavarande treklassiga läroverk.

Är detta antagande riktigt, så kunde enligt mitt förmenande det angifna ändamålet vinnas, om man stadgade, att ifrågavarande elementarskolor för qvinlig ungdom afsåge att emottaga flickor af 12 års ålder, som inuehade de kunskapsmått, som en

folkskola högst kan meddela. För dessa vore det möjligt att efter en treårig kurs i elementarskolan vid konfirmationsåldern hafva inhemtat en bildning, som vore både för-ädlande och gagnande vid förvärfvandets af timlig utkomst. Skulle erfarenheten visa, att sådana skolor behöfde antingen öfver- eller underbyggnad eller båda delarne, så vore sådant lika lätt att anbringa, som den nu antydda utvidgningen uppåt å de af Kongl. Maj:t föreslagna. Betraktar man derjemte opinionsströmningarne och åtskilliga dithörande omständigheter, så torde en ungefär på nu angifna sätt tillvägabragt anordning af elementarskolor för flickor visa sig vara både den mest praktiska och under nuvarande förhållanden den mest möjliga.

På grund af hvad jag här anfört får jag vördsamt hemställa

1:o att Riksdagen i första punkten af Kongl. Maj:ts proposition gör en förändring, hvarigenom den erhåller följande lydelse:

att på statsverkets bekostnad må inrättas fyra offentliga elementarskolor för qvinlig ungdom, belägna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping och *afsedda till en början att emottaga flickor, som uppnått tolf års ålder och innehafva det kunskapsmått, som i en väl ordnad folkskola kan inhemtas*, dock under vilkor att dessa kommuner förbinda sig att, så länge skolorna fortgå, på egen bekostnad anskaffa och underhålla för dem erforderliga och lämpliga lokaler med passande platser för lärjungarnes vistelse i fria luften under fristunderna, samt

2:o att Riksdagen godkänner hvad Kongl. Maj:t i de följande fyra punkterna föreslagit.»

af Herr Adlersparre: »Utskottets motivering har jag icke till alla delar kunnat gilla. Det hufvudsakligaste eller enda skälet, som hindrat mig att yrka bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition har varit, att jag icke ville införa den qvinliga undervisningen på samma reglementariska väg, som man beträdd vid ordnandet af våra nuvarande elementarläroverk. Jag kan nemligen icke tro det numera vara behöfligt, ej heller gagneligt, att alla skolor ifrån Haparanda ned till Ystad blifva stöpta i en och samma form, att bestämmandet af hela undervisningen, ända till dess minsta detaljer, lägges uteslutande i handen på en centralstyrelse, som föreskrifver hvilka ämnen skola läsas, och på klockslaget reglementerar huru många timmar böra tilldelas hvarje särskildt ämne — utan inrymme för kommunen, att efter lokala förhållanden göra sina önskuingar gällande. Det lär nog vara omöjligt att nu lossa banden på våra gosskolor; men jag tror man bör besinna sig, innan man i samma tvångströja insnör äfven den qvinliga undervisningen.

Deremot har jag icke kunnat finna det vara förkastligt att dessa skolor för qvinnor börja med tre klasser, för att sedermera, i mån af undervisningens fortgång, utvexa till fem- eller sju-klassiga läroverk. Emot en dylik anordning har jag så mycket mindre kunnat anmärka,

anmärka, som jag deltagit i besluten rörande elementarläroverken för gossar, der Utskottet förordat en tillökning i redan befintliga antalet treklassiga elementarläroverk med en bestämd kursafslutning, och vid hvilka inträdesåldern skulle blifva densamma, som den nu föreslagna för den qvinliga ungdomen.

Derjemte vill jag hafva antecknadt, att jag icke alldeles såsom Utskottet har kunnat läsa den Kongl. propositionen. I första och andra momenten säger *Kongl. Maj:t* att det är »till en början», som dessa offentliga läroverk skola omfatta ej flera än tre klasser, äfvensom att de äro afsedda »att efter behof utvidgas.» I bilagan anför *Departementschefen*, hurusom skäl finnas att »icke genast» utsträcka undervisningen till flera klasser, hvarföre han anser sig böra tillstyrka att »för närvarande» endast fyra treklassiga elementarskolor inrättas. Äfven *1868 års komiterade*, hvilkas förslag *Departementschefen* »i alla väsentliga delar» gillar, antaga att till en början endast treklassiga skolor upprättas. Den Kongl. propositionen säger således, att det vore *blott till en början* de föreslagna skolorna skulle omfatta endast tre klasser.»

af Herr *Hedin*: »Från Utskottets enhälliga mening, att Kongl. Maj:ts proposition är alldeles oantaglig, skiljer jag mig ej, ehuru väl delvis andra grunder, än de i Utskottets betänkande anförda, bestämt min åsigt. Deremot kan jag ej gilla det slut, hvarvid Utskottet stannat, att nemligen kort och godt vräka Kongl. Maj:ts proposition i ett angeläget ärende, rörande hvilket Riksdagen sjelf redan för sju år sedan utbedt sig utredning och förslag. Enligt min tanke har Utskottet haft både tillräcklig tid och — i det af särskilde komiterade afgifna utlåtande — nödig ledning, för att kunna utarbete ett nytt förslag eller omarbete Kongl. Maj:ts proposition, huru man nu vill kalla det. Eller om Utskottet fann denna uppgift allt för svår, hade det åtminstone bort uppgifva, samt tillstyrka Riksdagen, att inför Kongl. Maj:t *otvetydigt* och *fullständigt* uttala sig om de lämpligaste *hufvudgrunderna* för ett nytt förslag i ämnet.

Utskottet har beslutit sig för intetdera af dessa alternativ. I stället tillstyrker det Riksdagen att till Kongl. Maj:t ingå med en skrifvelse, vid hvars tolkning till och med Kongl. Maj:ts skarpsinne sannolikt torde råka i olöslig tvekan angående Riksdagens verkliga mening. Om Kongl. Maj:t, i detta vanskliga försök att uttyda det af giltiga anledningar endast alltför dunkelt sagda, icke hägnas af en särskildt gynsam slump, så lär man hafva att motse ett nytt förslag, hvarmed Riksdagen å nyo blir missbelåten. Ansvar för ett sådant resultat eller, rättare, en sådan resultatlöshet stadnar då ostridigt å 1873 års Särskilda Utskotts sida. Det lär nemligen få medgifvas, att Utskottet, om än utarbetandet af ett nytt förslag skulle anses öfverstiga dess af goda hjälpredor understödda krafter, bort förmå att med tillräcklig utförlighet och bestämdhet angifva och föreslå sjelfva hufvudgrunderna för en ny organisationsplan. Ty, utan att hafva dessa andra hufvudgrunder för sig klara, skulle väl Utskottet ej hafva kunnat med så mycken säkerhet och efter ett synnerligen hastigt påseende förkasta Kongl. Maj:ts proposition.

Har åter Utskottets innersta tanke varit, att den nya representationen bör frångå det sträfvande för kvinnobildningens främjande, som föranledde sista ståndsriksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t, så hade det syftet helst bort oförstådtt uttalas.

Medan Utskottet sålunda undandragit sig hvad det, enligt mitt förmenande, bort och kunnat göra, har det å andra sidan åtagit sig omsorgen att svara på något, hvarom det aldrig blifvit tillfrågadt. Hvad Utskottet hade att yttra sig om, innefattas i den af Kamrarna remitterade propositionen om elementarskolor för qvinlig ungdom, hvilken icke gifver anledning att upptaga frågan om lärarinne-bildningen eller derom till Riksdagen framställa förslag. Äfven mot detta, af grundlagen icke gillade förfarande, som undanskjuter det behöriga fullgörandet af ett åliggande, för att i stället utföra en öfverloppsgörning, nödgas jag här nedlägga min reservation.»

Herrar *Berlin* och *Montgomery-Cederhielm* hafva begärt få antecknadt, att de i ärendets behandling inom Utskottet icke deltagit.